Цяпа А.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ ПОСІБНИКА З ЕКОНОМІЧНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ (на основі апробації підручника «Türen zur Wirtschaftswelt»)

Мета дослідження – формулювання рекомендацій для організації матеріалу в розділі посібника з економічної німецької мови на основі аналізу польського підручника «Türen zur Wirtschaftswelt». На основі апробованої ефективності рекомендовано принцип «від загального до конкретного».

Ключові слова: *посібник, економічна німецька мова, апробація, принцип організації матеріалу.*

Інтенсивне вивчення економічної німецької мови актуалізує запитання про підручник, відповідний його вимогам. При цьому ні «економічну німецьку мову», ні підручник для її вивчення не варто цілком позбавляти аспектів «німецької мови». Адже студенти німецькомовних інтеґрованих програм, які проходять часткове навчання в закордонному університеті-партнері, потребують розвитку чотирьох основних мовленнєвих умінь як для професійних, так і для академічних та побутових цілей. Відповідь на поставлене запитання та уявлення про його багатосторонність дає апробація підручника «Türen zur Wirtschaftswelt» [10] польських авторів, проведена на україно-німецькому економічному факультеті (УНЕФ) Тернопільського національного економічного університету з урахуванням проблем українського ринку навчальної літератури [5] та вимог її створення й удосконалення (Р. Арцишевський, В. Бевз, В. Бейлінсон, В. Беспалько, Н. Бібік, М. Бурда, Н. Буринська, Г. Ващенко, Ф.-М. Жерар, О. Жосан, Ю. Завалевський, Д. Зуєв, Г. Касьянов, Я. Кодлюк).

Після першого поверхневого ознайомлення ми зробили висновок, що для роботи з підручником потрібний високий рівень володіння мовними і фаховими знаннями. Про це саме свідчить той факт, що Адам Новак, «головний герой» підручника, вже закінчив третій курс.

Перш ніж перейти до практичного досвіду, відзначимо незвичне оформлення підручника, а саме наявність персонажа, який «усередині» книги засвоює всі етапи вивчення професійного мовлення і поводження. Хоча така персоніфікація навчального матеріалу, звісно, швидше формальна, вона все ж виконує очевидну позитивну функцію: у процесі роботи

студенти ідентифікують себе з головним героєм, супроводжуючи Адама Новака, польського студента 4-го курсу, в здобутті професійного досвіду, що підвищує їхню мотивацію, зокрема до творчого навчання. Підтвердження цьому знаходимо, зокрема, у статті К. Волошиної: «Завдання підручника – допомога в забезпеченні особистісного розвитку учня стосовно навчального курсу» вирішується «на основі спеціальних засобів, за допомогою яких організується освітня діяльність учнів. Це, насамперед, дослідницька, творча діяльність учня, його участь у діалозі з автором або персонажами підручника, зіставлення різних точок зору й підходів, включення оцінної позиції стосовно матеріалу, рефлексивне осмислення прочитаного» [2]. Цінність такого підходу бачимо й у тому, що «герої» з'являються у підручниках із різних дисциплін, зокрема з інформатики [3].

Підручник апробовано на 2, 3 і 4 курсах УНЕФ із орієнтацією на т. зв. «чотирикутник вмінь», що його сформулював німецький дослідник Й. Шьонерт. Цей чотирикутник охоплює фахову компетенцію як таку, що потребує окремого засвоєння і постійного оновлення; соціальну компетенцію як уміння поводитись із собою і навколишніми, пов'язувати досвід самопізнання з досвідом пізнання суспільства; методичну компетенцію як здатність бачити, описувати й розв'язувати проблеми та осмислювати їхні розв'язки; культурну компетенцію як поглиблення розуміння власної культури шляхом урахування міжкультурного досвіду [8, 11]. Щодо 2 курсу хочемо вказати, крім лексичних, на фахові проблеми, пов'язані із закономірними прогалинами у ще не опрацьованих спеціальних темах. Проте підручник виявився заважким для другокурсників головним чином тому, що в недостатньому обсязі були наявні знання про економіку країн, мову яких вивчають студенти, а також через те, що акцент на комунікативному вмінні унеможливив послідовну роботу над ключовою економічною тематикою. Крім того, на цьому нижчому середньому етапі неможливим було досягнення цілей довести студента до автономного навчання та перейти до творчого підходу, окреслених у більшості розділів. Подібна картина спостерігалась і на 3 курсі, з тією позитивною відмінністю, що тут студенти швидше використовували праґматичні комунікативні можливості й надавалися вмотивуватися до творчої самостійної роботи.

Значно кращі результати були досягнуті на 4 курсі. Оскільки тут студенти були готові до активного розвитку ділової комунікації, підручник вони активно використовували у всій повноті текстів і завдань. Особливо пригодився підручник як підготовка до виробничої практики (яку студенти УНЕФ часто проходять на німецьких підприємствах), бо за його допомогою вдосконалювали як вербальні, так і нонвербальні навички, засвоювали і практикували правила поведінки, закривали прогалини в міжкультурній компетенції (що, власне кажучи, є однією з основних функцій

підручника у контексті вивчення іноземної мови з професійною метою та з огляду на незмінну роль підручника як такого на занятті [9][*]). На 4 курсі найуспішнішим було також підведення до автономного навчання і засвоєння стратегій самостійного методичного контролю.

Надзвичайна ефективність, високий рівень мотивації студентів, безперешкодність і повнота виконання завдань та швидкий темп роботи з підручником переконують у його глобальних й окремих перевагах, як, наприклад, чітка логічна побудова розділів. Саме цю перевагу хочемо унаочнити на основі структурного аналізу деяких розділів, враховуючи чотири рівні критеріїв оцінки сучасного підручника: функції системи засобів навчання; ступінь реалізації функцій підручника-системи; функції тексту; функції елементів [3].

Структура першого розділу «Подорожі» наступна: 1) асоціограма «Подорож», вправа на вживання слів із асоціограми; 2) вправа на визначення термінів; 3) робота з текстом (висловлення очікувань від назви, репродуктивні та продуктивні запитання); 4) завдання до тексту: групування мовних засобів, опис і коментування діаграм; 5) тематика для реферативних доповідей (до 7 хвилин).

Головним принципом побудови розділу можна, враховуючи «логіку руху змісту навчального матеріалу» [6], вважати перехід від загального до конкретного. Працюючи з асоціограмою, студенти намагаються вифільтрувати із загальних знань спеціальні, таким чином готуються до їхнього збагачення та пробуджують інтерес. Далі помічаємо побічний принцип, оснований на частковій відомості нового матеріалу. Студенти сприймають подану лексику, порівнюють її з результатами роботи над асоціограмою, вправляються в її використанні, що в цілому сприяє ефективному впорядкуванню нового матеріалу в системі наявних знань.

Фахову лексику закріплюють вибірковим і глобальним прочитанням тексту (обидві можливості передбачені). Передумови для вибіркового читання створюють завданнями на висловлення очікувань щодо змісту текстів на основі їхніх назв (що зі свого боку відповідає головному принципові побудови, проте з вищим ступенем конкретизації) та пошук місць у тексті, про які сигналізують назви, і порівняння з висловленими очікуваннями.

Формулювання завдання на глобальне читання послідовно підпорядковане побічному принципові: репродуктивні запитання апелюють до вже відомого («Які нові тенденції наявні сьогодні в туристичній галузі?»), продуктивні – до того, що належить дізнатися («Що можна зробити для зменшення тиску на ціни в туристичній галузі?»). Таким чином триває за-

[*] «Т. зв. міжкультурна дидактика означає, з одного боку, систематичне введення точки зору студента у вивчення іноземної мови і культури, з іншого – критичний аналіз власної системи звичок сприйняття й судження» [9].

кріплення нових знань: шляхом їх використання при творчому аналізі тексту після селективного й репродуктивного ознайомлення.

Далі спостерігаємо кульмінацію головного принципу: інформація з обох текстів конкретизована діаграмами, спеціальна лексика вдосконалена додатковим інструментом – засобами опису діаграм. Власне, над цими засобами працюють згідно з головним принципом: за їхнім загальним групуванням за відповідними тенденціями (спадною, зростаючою, сталою) – конкретне використання при описі.

За допомогою восьмого завдання реалізують, окрім інших, глобальну мету автономного навчання: у зв'язку зі змістом розділу студентам пропонують використати здобуті на занятті знання при самостійному пошукові додаткової інформації та при виступі перед групою.

Структура і типи завдань першого розділу дають змогу зробити висновок про реалізацію доведення до навчальної автономії шляхом покрокового перенесення «відповідальності» на студентів, а також про цілеспрямований розвиток ключових комунікативних вмінь, насамперед соціальних і методичних.

Структура другого розділу «Ринок праці» наступна: 1) вправа на групування; 2) розуміння на слух: заповнення прогалин у тексті; 3) рольова гра: начальник відділу кадрів і практикант; 4) робота над лексикою: розшифрування можливих у цьому контексті термінів; 5) розуміння прочитаного: глобальне читання; 6) аналітична вправа; 7) розуміння прочитаного; 8) мовлення на основі заданого матеріалу: резюме на основі автобіографії.

Принцип «від загального до конкретного» витриманий у другому розділі послідовно: від загальної інформації та лексики туристичної сфери у першому розділі здійснено перехід до процедури заміщення місця практиканта у туристичному бюро. Як «розігрівання» комунікативних умінь спрацьовує перше завдання, в якому потрібно згрупувати фрази за належністю до початку, середини та кінця телефонної розмови. Конкретним продовженням цієї роботи є друга вправа, в якій уважне слухання допоможе доповнити відсутні репліки у телефонній розмові. Разом ці вправи є основою рольової гри у третій вправі, в якій студенти грають ролі начальника відділу кадрів і практиканта. Робота над лексикою продовжена у четвертій вправі на створення т. зв. «карти прийняття на роботу», тема якої відповідає рольовій прогресії.

Як і в першому розділі, після лексичної роботи працюють над текстом: цього разу глобального читання досягають шляхом ствердження чи заперечення альтернативних формулювань змісту тексту.

Із урахуванням того, що у сьомому завданні триває напружене читання, доречним видається характер шостої вправи: для контрасту і закрі-

плення засвоєної лексики запропоновано у процесі аналізу поданих вакансій використати власні знання та вміння, сформулювати власні побажання й очікування.

Така послідовність у формулюванні завдань є влучною ілюстрацією того, як виконана функція підведення до автономного навчання, а саме, шляхом мотивації до визначення власних цілей, до самоаналізу. А останнє завдання – написання резюме на основі заданої інформації – дає змогу, з огляду на її спонукання до самостійності, підтвердити висновок, що автори підручника розуміють «методичний контроль опрацювання мовного матеріалу» [7, 134] принципово й практично як навчальну автономність під правильним методичним контролем студента.

На прикладі першого розділу розглянемо детальніше етапи психологічної дії принципу «від загального до конкретного» як організаційного фактору навчального матеріалу.

Асоціограма є вкрай загальним початком, вступом до розділу зі системи знань студента. Вправа на дефініції звужує коло знань і функціонує, отже, як перший крок конкретизації. Наступна вправа на вживання попередньо опрацьованих термінів є другим кроком конкретизації.

Відтак роботу над текстом можна охарактеризувати вже як конкретизований загальний етап: очікування щодо змісту тексту на основі його назви формулюють із контрольованої (окресленої) системи знань студента. При пошукові фраґментів тексту, засигналізованих його назвою, відбувається вхід до інформаційної системи тексту (пов'язання обох систем). За допомогою репродуктивних і продуктивних запитань до тексту досягають засвоєння його інформаційної системи (злиття обох систем).

Завдання на опис діаграм є завершенням конкретизації: її кульмінація, втім, наступна за загальною фазою групування засобів опису. Останнє завдання розділу – підготовка реферативних доповідей на задані теми – засвідчує циклічність використаного принципу, оскільки є дороговказом на новий загальний рівень, на який студенти виходять із збагаченою та відкритою системою знань.

На основі аналізу двох розділів підручника «Türen zur Wirtschaftswelt» рекомендуємо принцип «від загального до конкретного» як передумову для послідовного переходу від *контрольованого* до *автономного* навчання.

The aim of the investigation is to state recommendations for learning material ordonnance in a chapter of economic German textbook on the base of analyzed Polish textbook «Türen zur Wirtschaftswelt». As a result based on his proofed efficiency the from-general-to-specific-principle is being recommended.

Keywords: *textbook, economic German, evaluation, principle of learning material ordonnance.*

Цель исследования – формулировка рекомендаций для организации материала в разделе пособия с экономического немецкого языка на основании анализа польского учебника «Türen zur Wirtschaftswelt». На основании испробованной эффективности, рекомендован главный принцип «от общего к конкретному» и побочный принцип «от известного к неизвестному».

Ключевые слова: *пособие, экономический немецкий язык, апробация, принцип организации материала.*

Література

1. Володіна І. Л., Володін В. В., Дорошенко Ю. О., Столяров Ю. О. Концептуальні аспекти навчальної дисципліни та зміст підручника «Інформатика – 7» // www.labconf.ic.km.ua/tezy/docs/44.pdf.
2. Волошина К. О. Теоретичні аспекти сучасного шкільного підручника з фізики // www.nbuv.gov.ua/portal/natural/NVUU/Ped/2008_14/Volowina.pdf.
3. Волошина К. О. Методичні системи критеріального аналізу підручника з фізики // http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2009_1/Voloshyna%20K.pdf.
4. Жосан О. Е. Підготовка вчителів до апробації шкільної навчальної літератури в системі післядипломної освіти: Дис. ... канд. наук: 13.00.04 – 2008. // http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344609.html.
5. Касьянов Г. Підручник «по-українськи» чи український підручник: як вийти із зачарованого кола? // http://www.dt.ua/3000/3300/51144/
6. Характеристика методів навчання на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань // http://teacher.at.ua/publ/sutnist_i_zmist_metodiv_navchannja/39-1-0-3415.
7. Nodari C. Perspektiven einer neuen Lernkultur. Pädagogische Lehrziele im Fremdsprachenunterricht als Probleme der Lehrwerksgestaltung. – Verlag Sauerländer: Aarau, Frankfurt am Main, Salzburg, 1995. – 356 s.
8. Schönert J. Germanistik – eine Disziplin im Umbruch? Plenarvortrag; Spanischer Germanistentag, Madrid, 16. – 17. 12. 1994. – Germán Ruipérez (Hrsg.): Spanischer Germanistentag 1994 – Multimedia-Bericht und Kongreßakten auf CD-ROM. – Madrid: UNED, 1995. Dateiname: SCHOENER.PDF.
9. YU Xuemei. Interkulturelle Analyse von chinaspezifischen DaF-Lehrwerken // http://ubt.opus.hbz-nrw.de/volltexte/2008/475/pdf/05_yu.pdf.
10. Bernacka B., Jaroń E., Machocki S., Pietrus-Rajman A., Włosek-Płoneczka J. Türen zur Wirtschaftswelt: ein Lehrwerk für Wirtschaftsdeutsch. – Wrocław: Wydawn. Akad. Ekonomicznej Im. Oskara Langego we Wrocławiu, 2002. – 90 s.